

VII. TÉMA: AZ ÉSZLELÉS MÉLYSTRUKTÚRÁJA

19. lecke

A testészlelés

Az elemzések során egyre „lejjebb” haladunk az észlelési folyamat struktúrájának alapjai felé. Az ideák elemzése, a belső észlelés megértése, a figyelem és tudatosság értelmezése után azt kell szemügyre vennünk, miként jelenik meg minden észlelési aktus és folyamat háttérében a testészlelés. **Neuro- és evolúcióbíológiai szempontból** a test önészlelése minden észlelés forrása, hiszen az, hogy egy egyszerű élőlény érzékeli saját állapotait az az életben maradás feltétele. Hiszen még a legegyszerűbb élőlénynek is reagálnia kell arra, hogy az őt ért környezeti hatások kedvezők vagy kedvezőtlenek a test mint élő szervezet fenntartása szempontjából, és mindkét esetben reagálnia kell erre. Az evolúcióbíológiai magyarázatok abból indulnak ki, hogy ez a primitív érzékelő képesség fejlődött később azzá a képességgé, amit tudatos észlelésnek nevezünk az emberben. Kétségtelen, hogy annak észlelése, hogy a környezet milyen hatásokat gyakorol a testünkre, minden pillanatban alapvető fontosságú az életben maradásunk szempontjából, de az összetett, tudatos észlelési folyamatok mélyén is minden pillanatban adott a testünk teljes érzékelése/észlelése, még ha nem is tudatosan minden pillanatban. A saját test észlelését Condillac egyfajta **alapérzésnek** nevezi (Condillac: *Értekezés az érzetekről*, 109 skk. o.), amely minden észlelési aktusunk mögött megtalálható.

Olvasmány:

Merleau-Ponty: „Az egymásba fonódás – a kiazmus”. In: Merleau-Ponty: *A látható és a láthatatlan*, Budapest, L'Harmattan, 2007, ford.: Farkas Henrik és Szabó Zsigmond, 148-176. o.

A testészlelés

Bizonyos értelemben az érzéki észlelés nem más, mint annak észlelése, hogy a környezeti ingerek milyen hatást

gyakorolnak a testünkre. Testünk bizonyos részei rendkívüli érzékenységgel rendelkeznek a külső ingerekre. Egészen pontosan ezek a részek bizonyos fajta ingerek érzékelésére specializálódtak, amennyiben ezekben az adott ingerek sajátos változásokat hoznak létre. Ezek az érzékszerveink. Ám nem csak az érzékszerveinken keresztül vagyunk képesek külső ingereket érezni, hanem az egész testünkön keresztül. Ha testünk szinte bármely pontján érintkezésbe lép egy idegen testtel, az érzést kelt bennünk. Ez mintha a tapintás érzékének kiterjesztése lenne. Biológiailag ez annak köszönhető, hogy a testünket fedő bőrréteg minden pontján találhatóak idegvégződések, amelyek közvetítik ezeket az ingereket. Ugyanezen a módon a testünk éppen aktuális állapotáról is rendelkezünk benyomásokkal (érezzük, hogy fázunk, melegünk van, ránk tapad a ruha, szorít a cipő, stb.). Ezek az ingerek nem tudatosulnak állandóan, de tudatosíthatóak. Csak akkor lépik át a tudatosság küszöbét, ha túl erősekké válnak. Amikor egy inger nem elég erős, nem is vesszük észre, ám ha egyre erősebb lesz, egyszerre magára vonja a figyelmünket, és ha még erősebb lesz, már nem is tudunk másra figyelni. Egy erős fájdalom észlelését, amely a testünket ért külső hatásból származik, nem tudjuk megakadályozni. **A testünk észlelése tehát a testünk éppen aktuális állapotait jelzik a számunkra.** De a testünkön **belülről** is jönnek észleletek. Az éhség, a szomjúság, a fáradtság, álmoság: belső állapotok. Vannak ugyanakkor olyan belső érzéseink is, amelyek szintén összefüggésben vannak a testünk állapotaival, bár eredetük nem nyilvánvaló: a levertség, szorongás, félelem, jókedv, öröm érzései. Ezeknek vannak testi vonatkozásai, de valahol félúton vannak a testiség és a pszichológiai folyamatok között. Ezek vizsgálata átvezet bennünket az affektusok (érzések, emóciók) szerepének értelmezéséhez az észlelés folyamatában.

Fontos megjegyezni, hogy minden észlelési folyamat és aktus szorosan összefügg a testészleléssel. Minden észlelési folyamat háttérben meghúzódik a testészlelés, mint az észlelés háttértapasztalata és alapja.

A hús fogalma Merleau-Ponty-nál

Merleau-Ponty fontos meglátásokkal szolgál a saját test észlelése szempontjából. Megalkotja a „hús” fogalmát, amely egységesíti a bennünket

körülvevő anyag és a saját test fogalmát. **Testünk hús a világ húsában.** A kettő között nincsen elválasztó határ.

Hiszen hogyan jelölhetnénk ki a határt a test és a világ között, amikor a világ maga is hús? [...] A látható világ tehát végső soron nem a testemben van, mint ahogy a testem sincs a világban, egymáshoz illeszkedő húsként egyik sem zárja körül teljesen a másikat. (156)

A testem és az azt körülvevő anyagi világ között csak az a különbség, hogy **testünk olyan hús, amely önmagát érzi.** A testem mint hús egyszerre tapintó és tapintható, egyszerre látó és látható. E kettősség egymást keresztezi a saját testben. Ennek archetipikus példája az a mozdulat, amikor egyik kezem a másik kezemet érinti: mindkét kezem érintő és érintett.

A hús, amiről itt szó van, nem azonos az anyaggal. A hús a látható önmagára göngyölődése a látó testben, a tapintható önmagára göngyölődése a tapintásban. (165)

A hús nem azonos az anyaggal, hiszen az anyag nem képes önmagát észlelni. Nem érdemes a világ és a testem anyagáról beszélni. Mindkettő egyetlen folytonos hús, azzal a megszorítással, hogy a saját testem esetében a hús „visszahajlik önmagára”, azaz egyszerre lesz érző és érzett.

Az érzés a látható önmagára való visszahajlása, az érző hús önmagára való visszahajlása érzetminőségként, és ugyanakkor fordítva is áll, hogy az érzés az érzés tárgyának önmagára való visszahajlása az érzékelő hús közvetítésén keresztül. (161)

Merleau-Ponty szerint tehát a saját test mint érző hús minden észlelés alapját képezi. Hiszen a saját test esetében éppen az önmagára visszahajlás fogja biztosítani azt, hogy ez esetben a hús nem csak az érzés tárgya, hanem alanya is. Itt jelenik meg tehát az érzékelés képessége, ami egy magasabb szinten észleléssé válik.

Összefoglalás:

A saját test észlelése minden érzéki észlelés alapja. Mindig jelen van, egyfajta alapérzésként. Ha a testünk megfelelő állapotban van, és nem érik erős külső hatások, akkor ez az észlelés a háttérbe húzódik. De más esetekben teljes mértékben lefoglalhatja az észlelésünket. A saját test észlelésének megértése azért fontos, mert erre épülnek rá az érzéki észlelések, és az érzéseken keresztül ebből erednek az érzelmek és affektusok, amelyek szintén fontos elemei az észlelés struktúrájának.

Kérdések:

- Milyen viszonyban áll a testészlelés az érzékszervi észleléssel?
- Milyen viszonyban áll a tapintás a testészleléssel?
- Mi a különbség a test külső és belső állapotainak észlelése között?
- Miért vezeti be Merleau-Ponty a hús fogalmát?
- Miként magyarázza a hús fogalma a test önészlelését?

EFOP-3.4.3-16-2016-00014

SZÉCHENYI 2020

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE